

PAGINA TÂNĂRULUI CERCETĂTOR

Sorin GRAJDARI

VIAȚA ÎNTR-UN BORDEI: O PRIVIRE ASUPRA REALITĂȚII RURALE
DIN ROGOJENI, R-NUL ȘOLDĂNEȘTI*

CZU: [39+338.48](478-22)

<https://doi.org/10.52603/rec.2025.38.13>

Rezumat

**Viața într-un bordei: o privire asupra realității rurale
din Rogojeni, r-nul Șoldănești**

În puține localități de la noi din Republica Moldova s-au mai păstrat bordeie – un tip de locuință tradițională semiîngropată, specifică vechilor comunități rurale. Satul Rogojeni, situat la circa 111 km de Chișinău, în raionul Șoldănești, mai păstrează și astăzi câteva dintre aceste construcții, care ilustrează ingeniozitatea și adaptarea oamenilor la condițiile de mediu. Deși condițiile de trai sunt precare din cauza spațiului restrâns, lipsei unei băi, a unui sistem de canalizare și a apei potabile, în aceste bordeie mai continuă să trăiască și astăzi unii vârstnici, refuzând să se plângă, acceptând viața de zi cu zi așa cum este, fără a lăsa dificultățile să le umbrească viața. În urma discuțiilor purtate cu localnicii, am aflat că bordeiele care s-au mai păstrat sunt frecvent vizitate de persoane din diferite colțuri ale țării, dar și din străinătate. Un interes deosebit față de aceste construcții manifestă și tinerii, care se arată fascinați de modul de viață din vremurile de odinioară. Având în vedere că astăzi nu mai pot fi întâlnite atât de multe astfel de construcții, în localitatea Rogojeni există chiar și un muzeu bine amenajat, care include un bordei construit în secolul al XVIII-lea, locuit odinioară de familia Țara. Astfel, conservarea acestora nu doar că este esențială pentru păstrarea tradițiilor și identității culturale ale regiunii, dar reprezintă și un factor important în dezvoltarea turismului rural și în promovarea valorilor istorice autentice.

Cuvinte-cheie: bordei, turism rural, moștenire culturală, tradiție, conservare

Резюме

**Жизнь в землянке: взгляд на сельскую реальность
в Рогоженах,
Шолданештский р-н**

В немногих населенных пунктах Республики Молдова еще сохранились землянки – вид традиционного полуподземного жилища, характерного для старых сельских общин. Село Рогожены, расположенное примерно в 111 км от Кишинева, в районе Шолданешть, и сегодня хранит несколько таких строений, которые демонстрируют изобретательность и приспособляемость людей к природным условиям. Несмотря на то, что условия жизни здесь трудные из-за ограниченного пространства, отсутствия ванной, канализации и питьевой воды, в этих землянках продолжают жить некоторые пожилые люди, которые не жалуются и принимают повседневную жизнь такой, какая она есть, не позволяя труд-

ностям омрачать ее. В результате бесед с местными жителями, мы узнали, что сохранившиеся землянки часто посещаются людьми из разных уголков страны, а также из-за границы. Особый интерес к этим строениям проявляют и молодые люди, которых восхищает образ жизни прошлых времен. Учитывая, что сегодня невозможно встретить таких построек в большом количестве, в селе Рогожены тем не менее создан хорошо оборудованный музей, включающий землянку, построенную в XVIII веке, в которой когда-то жила семья Цара. Таким образом, сохранение этих строений не только является важным для поддержания традиций и культурной идентичности региона, но и представляет собой значимый фактор развития сельского туризма и продвижения аутентичных исторических ценностей.

Ключевые слова: землянка, сельский туризм, культурное наследие, традиция, сохранение.

Summary

**Life in an earth shelter: a look at the rural
reality in Rogojeni, Șoldănești District**

In a few localities in Republic of Moldova, shacks have been preserved – a type of traditional semi-buried dwelling, specific to old rural communities. The village of Rogojeni, located about 111 km from Chisinau, in the Șoldanesti district, still preserves several of these constructions today, which illustrate the ingenuity and adaptation of people to environmental conditions. Although living conditions are precarious due to the limited space, the lack of a bathroom, a sewage system and drinking water, some elderly people still continue to live in these shacks today, refusing to complain, accepting everyday life as it is, without letting difficulties overshadow their lives. Following discussions with locals, we learned that the shacks that have been preserved are frequently visited by people from different corners of the country, but also from abroad. Young people are also showing a particular interest in these buildings, who are fascinated by the way of life in the old days. Given that today not many such buildings can be found, there is even a well-equipped museum in the town of Rogojeni, which includes a hut built in the 18th century, once inhabited by the Țara family. Thus, their preservation is not only essential for preserving the traditions and cultural identity of the region, but also represents an important factor in the development of rural tourism and in promoting authentic historical values.

Key words: earth shelter, rural tourism, cultural heritage, tradition, preservation

Argument. Ideea de a trăi într-un bordei pare astăzi neobișnuită în contextul confortului modern și al locuințelor sofisticate. Satul Rogojeni din raionul Șoldănești se numără printre puținele localități din Republica Moldova unde aceste construcții tradiționale semiîngropate se mai păstrează. Fie din obișnuință, fie datorită avantajelor termice (vara este răcoare, iar iarna – cald), există încă persoane, în special vârstnici, care locuiesc în astfel de adăposturi. Condițiile de trai sunt precare din cauza spațiului restrâns, a lipsei unei băi, a unui sistem de canalizare și a apei potabile; cu toate acestea, cei care locuiesc în bordeie refuză să se plângă, acceptând viața de zi cu zi așa cum este, fără ca dificultățile să le umbrească existența. Ne este greu să ne imaginăm, cum în astfel de locuințe, puteau trăi familii cu cinci, șase sau chiar șapte copii. În ciuda spațiului restrâns, aceste bordeie reprezintă cadrul în care s-au legat cele mai semnificative și plăcute amintiri ale vieții cotidiene.

Subiectul abordat este unul actual și important, având în vedere că aceste construcții devin tot mai puține în fiecare an. Deși unele bordeie au fost transformate în muzee, altele riscă să dispară. Conservarea lor nu este esențială doar pentru păstrarea tradițiilor și identității culturale ale regiunii, ci reprezintă și un factor semnificativ în dezvoltarea turismului rural și în promovarea valorilor istorice autentice.

Sursele documentării. În cursul superior al râului Răut, bordeie se mai păstrează și în satele din apropiere, precum Domulgeni, Țîra și Roșietici din r-nul Florești. Pentru a valorifica și promova aceste locuințe tradiționale, în satul Țîra are loc anual „Festivalul Bășcuțelor”. Evenimentul adună laolaltă oameni pasionați de cultură și folclor autentic, oferind o atmosferă de sărbătoare și redescoperire a identității locale. Spre deosebire de satul Țîra, unde bordeiele continuă să fie o prezență distinctă în peisajul rural, în Domulgeni și Roșietici numărul acestora este mult mai redus, doar câteva construcții reușind să se păstreze până în prezent, unele aflate într-o stare de degradare, altele fiind utilizate sporadic sau transformate în anexe gospodărești. Situația din Rogojeni nu diferă de cea din Domulgeni și Roșietici: și aici doar câteva bordeie s-au mai păstrat până astăzi, majoritatea aflându-se într-o stare precară. În scopul conservării și păstrării acestor tipuri de locuințe, în Rogojeni a fost reconstruită și amenajată „Bașca lui Mihail Țara” (Foto 1), clădită încă în secolul al XVI-II-lea, potrivit localnicilor.

Studiul bășcuțelor s-a bazat pe documentarea de teren realizată în localitățile Țîra, Domulgeni, Roșietici și Rogojeni, furnizând informații despre conservarea și funcționarea lor, precum și despre viața de zi cu zi din interiorul acestor locuințe. Astfel, cercetarea

de teren, completată de analiza literaturii de specialitate, oferă o imagine complexă asupra rolului bordeielor în viața comunităților rurale și asupra modului în care tradițiile legate de construcția și întreținerea lor s-au păstrat până în prezent. Rezultatele studiului contribuie la înțelegerea patrimoniului arhitectural și cultural al zonei și pot servi drept bază pentru inițiative de conservare și valorificare a acestor locuințe tradiționale.

Foto 1. Bașca lui Mihail Țara, casă de locuit de tip „bordei”, construită în secolul al XVIII-lea. Ultimii locuitori: familia Țara – Mihail (tată), Vera (mamă), Emilia, Victoria, Claudia și Tamara (fice), Efim și Gheorghe (fii).

22 aprilie 2025. Foto de Sorin Grajdari.

Repere etimologice. Discuțiile cu localnicii au arătat că aceste locuințe erau, în general, denumite „bașcă” sau „bășcuță” – termen care ulterior a fost preluat și în denumirea festivalului din Țîra, precum și a muzeului din Rogojeni. Persoanele intervievate nu au putut oferi explicații privind originea ori semnificația cuvântului, menționând doar că l-au moștenit de la părinți. Cercetările de specialitate arată însă că termenul „bașcă” provine din poloneză sau italiană și desemna fie ridicături de pământ cu rol de întărituri de protecție, fie spații subterane boltite, asemănătoare unui beci (Gheorghiu 2021: 274). În literatura etnografică, locuința de tip bordei apare și sub alte denumiri regionale, precum „argea” sau „zomoniță”, care desemnează construcții similare, cu anumite variații locale (Cănureci 2013: 441). Termenul „bordei” rămâne însă cel mai frecvent utilizat și cel mai clar definit. Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, acesta desemnează o „locuință rudimentară, săpată (pe jumătate) în pământ” (Brebănuș 1980: 63). Folosit încă din cele mai vechi timpuri ca adăpost simplu și eficient, bordeiul asigura protecție împotriva frigului și intemperiilor și, în forme adaptate, continuă să fie locuit și astăzi în unele zone rurale.

Viața într-un bordei. De-a lungul timpului, poporul român a dezvoltat numeroase proverbe și zicători, legate de bordeie: „Câte sate și bordeie, tot

atâtea obicei” (Ghicatori 2014: 60); „Este mai bine în bordeiul tău decât în casa altuia” (Robea 1998: 45); „N-are ușă la bordei” (Ghicatori 2014: 122); „Și din bordeie ies oameni mari” (Robea 1998: 86); „Un bordei să ai, numai să fie al tău” (Robea 1998: 92). Aceste proverbe și zicători reflectă înțelepciunea populară, valorile și adaptabilitatea oamenilor care au locuit în bordeie, evidențiind importanța casei proprii și modul în care locuința influențează viața și comportamentul comunității.

Dacă proverbele ne oferă o imagine simbolică a bordeiului, modul de viață al locatarilor acestor locuințe ne dezvăluie realitatea concretă a cotidianului lor. Bordeiu, deși modest, era ingenios construit și adaptat nevoilor familiei și condițiilor locale, oferind protecție împotriva intemperiilor și un minim de confort în funcție de sezon. În cadrul documentării de teren realizate în localitățile Țîra, Domulgeni, Roșietici și, în mod special, în satul Rogojeni, am observat modul de organizare a spațiului și desfășurarea activităților casnice, ceea ce ne permite să conturăm o imagine clară a vieții în bordei. În continuare, ne vom concentra asupra aspectelor concrete ale traiului într-un bordei din Rogojeni și asupra adaptărilor făcute pentru a trăi în aceste condiții simple, dar eficiente.

Din cele aproximativ zece bordeie care s-au păstrat până în prezent în satul Rogojeni, majoritatea au o singură încăpere (Foto 2). Deși spațiul era restrâns, acesta permitea desfășurarea mai multor activități: pregătirea mâncării, odihna, creșterea copiilor și chiar primirea oaspeților. Fiind o locuință rudimentară, săpată (pe jumătate) în pământ, aceasta permitea menținerea unui confort termic atât pe timp de vară, cât și iarna. Cu toate că temperatura din interiorul bordeiului este confortabilă pe tot parcursul anului, precipitațiile fac ca, uneori, să pătrundă umezeala, ceea ce impune efectuarea periodică a unor lucrări de întreținere și reparație.

Foto 2. Interiorul unui bordei tradițional din satul Rogojeni, r-nul Șoldănești, alcătuit dintr-o singură încăpere, spațiul fiind utilizat atât pentru gătit, cât și pentru odihnă. 22 aprilie 2025. Foto de Sorin Grajdari.

Bordeiele de dimensiuni reduse, cu plan dreptunghiular, erau adesea săpate direct în stâncă. Fațada lor era simplă, cu o ușă încadrată de două ferestruici, iar pereții, ridicați din piatră, erau neteziți și întăriți cu un strat de lut amestecat cu paie (Foto 3). Podeaua era din pământ bătătorit, iar deasupra se așternea un acoperiș verde, din brazde de iarbă.

Foto 3. Fațada unui bordei din Rogojeni, r-nul Șoldănești, cu o ușă centrală și două ferestre mici. Pereții din piatră sunt finisați cu lut amestecat cu paie. 22 aprilie 2025.

Foto de Sorin Grajdari.

Interiorul, deși îngust, era organizat cu grijă: cuptorul și soba masivă dominau spațiul, alături de lejanca caldă, care servea atât drept loc de dormit, cât și element de separare între zonele odăii. Tavanul boltit și fiecare colț al încăperii aveau un rost anume – de la intrare până la patul-lejancă, totul fiind gândit pentru a răspunde nevoilor cotidiene.

Un element aparte a acestor locuințe o constituia soba masivă, prevăzută cu policioare pe care erau așezate obiecte din lemn sau ceramică, dar și cu mici nișe unde se păstrau mâncărurile calde. În partea de răsărit se găsea colțul sacru al casei: icoana împodobită cu prosop țesut și busuioc, lângă care ardea neconținut o candelă.

Pe lejancă se întindea o saltea peste care erau așezate lăicere groase, iar podeaua era acoperită cu țoale țesute manual la război, lucrate de femei în lunile șezători de iarnă (Munteanu 2021: 63).

Astfel, putem observa că, deși spațiul era restrâns, viața în bordei nu se deosebea esențial de cea din alte tipuri de locuințe în privința activităților zilnice. Oamenii se adaptau la condițiile disponibile, organizând fiecare colțișor cât mai eficient pentru a răspunde nevoilor familiei. Cele mai mari sărbători ale anului – Paștele sau Crăciunul – erau celebrate tot în bordei, făcând din acest spațiu modest un adevărat loc de reuniune familială. Deși lipseau multe facilități moderne, în aceste locuințe s-au legat cele mai frumoase amintiri.

Studiu de caz. În satul Rogojeni, singura persoană care mai trăiește astăzi într-un bordei este Ma-

ria Ardeleanu (Foto 4). Bordeiu în care locuiește are vechime de aproximativ 100 de ani și a fost construit de părinții soțului (Foto 5). În acest bordei și-a trăit întreaga viață, aici i-a crescut pe cei patru copii, dintre care unul a murit de tânăr. În prezent, locuiește singură, după ce și-a înmormântat soțul, iar copiii s-au mutat la casele lor. Deși mai are în ogradă o casă, nu vrea să se mute acolo, considerând că este prea mare pentru nevoile ei.

Foto 4. Maria Ardeleanu este singura persoană din Rogojeni, r-nul Șoldănești, care mai trăiește astăzi într-un bordei. 22 aprilie 2025. Foto de Sorin Grajdari.

Foto 5. Bordeiu lui Maria Ardeleanu, construit de părinții soțului ei, cu aproximativ 100 de ani în urmă (satul Rogojeni, r-nul Șoldănești).

Nu are televizor, dar are un radio care îi alină zilele și nopțile. Cea mai mare provocare pentru ea este distanța până la magazin, care se află prea departe. La vârsta onorabilă de 86 de ani, a devenit o adevărată vedetă în sat, primind vizitele turiștilor și cercetătorilor interesați de viața într-un bordei tradițional. În bordei a trăit cele mai frumoase amintiri: aici a adunat familia în jurul sobei calde în serile geroase de iarnă, a sărbătorit Paștele și Crăciunul cu copiii și nepoții, și a petrecut lungi șezători de iarnă, țesând și cosând împreună cu vecinele, păstrând vii tradițiile comunității.

Pe lângă bordei, mai deține o casă construită ulterior împreună cu soțul ei, dar și mai multe anexe gospodărești (Foto 6). În tinerețe, a crescut animale și păsări lângă casă, însă din cauza vârstei nu mai poate întreține nimic. Își amintește cum, în unele

ierni, stratul de zăpadă era atât de mare, încât nu se putea ieși din bordei; din acest motiv, mulți locuitori dormeau cu lopata aproape, pregătiți să elibereze ieșirea în caz de nevoie. În ciuda greutăților iernii, bordeiu oferea un confort termic deosebit: iarna era cald, iar vara răcoare, adaptându-se perfect nevoilor celor, care locuiau în el.

Foto 6. Casa Mariei Ardeleanu, construită în anul 1974, mult mai târziu decât bordeiu (satul Rogojeni, r-nul Șoldănești). 22 aprilie 2025. Foto de Sorin Grajdari.

Concluzii. În urma documentării de teren efectuate în satul Rogojeni, r-nul Șoldănești, în perioada 22-25 aprilie 2025, precum și a cercetărilor desfășurate în satele Domulgeni, Țira și Roșietici, localități din r-nul Florești, împreună cu Valentin Arapu, în perioada 7-10 iulie 2025, am constatat o serie de aspecte privind starea actuală a bordeielor păstrate până astăzi. Astfel, bordeiu nu trebuie privit exclusiv ca un simbol al sărăciei sau al lipsei de acces la resurse moderne, ci, dimpotrivă, ca o formă de locuire tradițională ce ilustrează adaptabilitatea și ingeniozitatea comunităților rurale de-a lungul timpului. Această locuință, aparent modestă, reprezintă o soluție arhitecturală născută din nevoia de a răspunde eficient condițiilor climatice, realităților economice și provocărilor sociale ale epocii. Astfel, bordeiu reflectă nu doar un mod de trai, ci și o experiență istorică și culturală cu valoare patrimonială.

Partea cea mai dificilă rămâne, totuși, conservarea acestor bordeie, deoarece există un risc real ca ele să dispară odată cu trecerea timpului. Protejarea acestor locuințe tradiționale este vitală nu doar pentru menținerea tradițiilor și a identității culturale locale, ci și pentru stimularea turismului rural și pentru promovarea valorilor istorice autentice ale țării noastre.

Notă

* Acest articol a fost elaborat în cadrul programului de cercetare: 170101 – *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027)*.

Referințe bibliografice

Breban Gh. Dicționar al limbii române contemporane. București: Editura științifică și enciclopedică, 1980.

Cănureci I. Locuințele din câmpia Băileștilor la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. In: LITUA. Studii și cercetări, nr. XV. Târgu Jiu: Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, 2013, 439-457.

Gheorghiu C. Aspecte din arhitectura tradițională din zona de centru a Moldovei, bazinul Răutului. In: Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului, 26 martie 2021. Anul XXIII, Seria 23, vol. 1. Chișinău: CEP UPS „I. Creangă”, 2021, 273-276.

Ghicatori, proverbe, zicători. București: Andreas Print, 2014.

Munteanu A. Timpuri și caracterul stilistic arhitectural interior, exterior al locuinței tradiționale românești-moldovenești, podoabă muzeală incontestabilă. In:

Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare. Ediția a 13-a, 27-28 mai 2021, Chișinău. Anul XIII, vol. 2. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2021, 61-69.

Robea M. M. Proverbe și zicători. Ghicitori. Ediție nouă, revăzută. București: Casa Editorială Muntenia, 1998.

Sorin Grajdari (Chișinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural.

Сорин Граждарь (Кишинёв, Республика Молдова). Научный сотрудник, Институт культурного наследия.

Sorin Grajdari (Chișinău, Republic of Moldova). Researcher, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: grajdari.sorin@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9385-5195